

Als ik wel eens vertel dat ik een Indische moeder had, wordt er tot op heden ongeloof op gereageerd: Jij? Hoe kan dat nou, met je blanke huid en dan moet ik keer op keer uitleggen, dat voormalig Nederlands Indië een kolonie was van Nederland, met witte bewoners, die zich voor een deel vermengd hebben met de originele bevolking, degenen aan wie de Indische achtergrond te zien is.

Vaak weet ik meer van het Indische leven dan zij met een kleurtje. We aten nogal merkwaardig, half Indisch, half Hollands. Iedereen kon aanschuiven als er gegeten werd, er was altijd genoeg, want mijn moeder kookte niet in afgewogen hoeveelheden. En was het wat weinig, werd er gewoon gedeeld of nog een blik opengetrokken.

Als 4-jarige werd ik naar de rijdende groenteboer gestuurd om ketimoen te halen en verbolgen kwam ik terug: hij zei dat ie ze niet had, maar ik zag ze liggen. Hetzelfde gebeurde later bij de kruidenier, alwaar ik een zakje geraspte klapper moest halen, de man had geen idee waar ik het over had!

Ook, ga niet naar buiten zonder je badjoe aan, je bed dat met de sapoe van kruimels werd ontdaan, maar waarmee ook vliegen werden vermorzeld en waarmee je bedreigd werd op je kont te krijgen bij gedonderjaag.

Dan de geluiden bij een verhaal: daar kwam de prins op zijn paard, ketjeploh, ketjeploh, ketjeploh! Of, ik maakte seroendeng in de wadjan, schreng, schrong, schreng schrong!

Ik deed een plas: Schrooooot!

Ik ben Maaïke Vonk, oudste van de 6 kinderen van Trees Ruijs en Jan vonk. Zij ontmoetten elkaar tijdens hun studie schilderen aan de koninklijke academie in Den Haag. Toen hun derde kind op komst was, nam mijn vader een baan aan bij de Staatsmijnen als grafisch vormgever. Zo kwamen wij vanuit Delft in Limburg terecht, eerst in een flatje in Heerlen en na 4 jaar, tot groot genoegen van mijn moeder, in Ubachsberg, waar zij in een grote, goed van de buitenwereld afgeschermd tuin, haar heimwee naar Indië kon verzachten.

Toen de jongste een jaar of 2 was, begon ze weer te werken en er werd een loods in de tuin gezet die haar atelier werd, met bordje niet storen op de deur. Ze maakte hier vele wandkleden, vaak met Bijbelse vertellingen.

Trees, onze moeder, was een verteller en van jongs af aan hoorde wij de spannendste verhalen over haar exotische jeugd, waar wij jaloers op waren: 6 bedienden, apen in eigen tuin, krokodillen in de kali, bandjirs enz. Ik vond mijn leven vreselijk saai in vergelijking.

Maar het liefst, daar vroegen wij ook om, hoorden we de verhalen over het Kamp.

Over hoe zij haar broer Kees een hele nacht vast heeft gehouden, omdat zijn moeder geslagen werd door een Jap en hij hem te lijf wilde gaan. Mijn moeder zei dat ze zich op zo'n moment koud kon maken, koel dacht aan de gevolgen die het voor eenieder van hun gezin zou hebben als ze hem zijn gang zou laten gaan. De Japanner moest trouwens op een kistje gaan staan om bij het oor van mijn lange oma te komen, wat de volgende dag zo'n oor was.

Over hoe ze hun moeder extra rijst toebedeelden om haar in leven te houden, maar er wel als de kippen bij waren, als ze ook maar een kruimeltje op haar boezem morste.

Over hoe ze op een dag een stuk zeep kregen via het Rode Kruis en dat gebruikten om de gaatjes waar de wandluizen zich ophielden dicht te smeren.

Over hoe zij smokkelde langs de Gedék en op een nacht een haan 3 keer hoorde kraaien. Haar vader had haar ooit verteld, dat een haan 's nachts niet kraait, behalve bij onraad. Mijn moeder zag dit als waarschuwing, trok zich terug om de volgende dag te ontdekken, dat alle vrouwen die die nacht gesmokkeld hadden, opgepakt waren. 3 Dagen lang werden ze gemarteld, bamboestok in de knieholte, knielend in de brandende zon, 's avonds afgevoerd naar het ziekenhuisje om genoeg opgelapt te worden voor de volgende dag.

Over opa, die aan de Birma spoorweg te werk werd gesteld, hoe hij daar van zijn amoëbe dysenterie afgekomen was door het strenge dieet. Met ondersteuning van geneeskrachtige kruiden die hij leerde onderscheiden door inheemse vrouwen.

Dit zijn enkel voorbeelden, de verhalen waren talloos en al hadden we ze al vaak gehoord, iedere keer waren er wel weer spannende nieuwe details in te ontdekken.

Mijn moeder heeft in Een Kamp gezeten. Zo sprak ik erover tegenover buitenstaanders. Zijzelf had het over Hét Kamp. Net als haar lotgenoten, zeker als ze het er samen over hadden. Ik vond de betiteling 'Het Kamp' voorbehouden aan hen die er werkelijk gezeten hadden, een verworven recht, iets waar je zonder bedenkingen eerbied voor hebt. Zelf gebruik je Het Kamp dan ook niet, uit respect.

Maar zij die in Het Kamp zaten, zijn hierdoor niet heilig, ook al was mijn neiging dit te geloven groot. Uit de verhalen van mijn moeder weet ik hoe de ene vrouw de andere verraadde aan de 'Jap' (mijn oma werd die hele nacht geslagen omdat een vrouw een eierschaal bij haar zei te hebben gevonden) om aan meer voedsel te komen of om zelf de dans van mishandeling te ontspringen. Zo wist ik al jong: slechtheid is geen Japanse eigenschap. Dit gold voor mij dus meteen ook voor de Duitsers, onder wiens bezetting mijn vaders familie geleden had.

Niettemin, mijn moeder dacht nergens last van te hebben, maar zo'n 40 jaar na de oorlog kregen een broer en een zus van haar te kampen met ernstige psychische klachten, ze kwamen onder behandeling bij dr. Bastiaans in centrum 40-45. Trees wilde zulke slachtoffers helpen door haar talent als schilder in te zetten, visueel te verbeelden wat zij en haar lotgenoten hadden doorstaan. Niet in de laatste plaats ook om de Nederlanders, die hun verhalen na hun gedwongen terugkeer in Nederland afkaptten, geen belangstelling op konden brengen voor wat er in de verre Oost had plaatsgevonden, alsnog enig inzicht te geven.

Het leidde tot een serie van 23 schilderijen, waaronder meer-luiken, Terugblik op de 'Jappentijd' genaamd. Daarin verbeeldt zij niet alleen haar eigen ervaringen, tevens is het een verslag van de gehele periode van de Japanse bezetting en de even zo turbulente tijd daarna. Zo getuigt zij van de Van Imhoff affaire, de aanval op Pearl Harbor, de atoombom en van de periode na hun Bevrijding uit de kampen, de zeer gevaarlijke Bersiap tijd. De serie eindigt met het bespottelijke bezoek van Hirohito aan koningin Juliana in 1971. Alsof zij Hitler ooit ontvangen zou hebben!

Tijdens de 2 jaar die Trees nodig had om deze serie af te ronden, kwam er ook gevoel bij haar op. De schilderijen zijn collages met spuitwerk op papier, die zij met gasmasker op in de tuin, soms huilend bewerkte.

Mijn broer Berend Vonk, cartoonist o.a. voor Trouw en De Limburger, bracht onlangs samen met 4 andere striptekenaars het boek Bevrijd uit. Hierin vertellen de tekenaars persoonlijke verhalen over de Bevrijding in Limburg, dat van Berend gaat over de kampen in Ned. Indië, over de geschiedenis

van onze moeder, die hij pas van de oorlog bevrijd laat zijn in 1985, 40 jaar later, nadat zij haar ervaringen doorleefd heeft tijdens dit grootse project.

De eerste expositie, toen nog Jappenkampen 42-45 geheten, vond plaats in museum Nusantara in Delft, de opening werd verricht door historicus Loe de Jong, die over dit werk zei het van even groot geschiedkundig belang te vinden als zijn eigen werk.

Trees overleed in 2016 in het huis in Ubachsberg waar zij 54 jaar gewoond en gewerkt heeft. Zij liet haar kinderen vele werken na en ik nam het initiatief hiervoor een museum op te richten om het voor publiek toegankelijk te maken omdat ik ook haar overige werk van belang vind, emancipatorisch, maatschappelijk betrokken en ook kunstzinnig gezien aantrekkelijk, interessant, visueel heel eigen en monumentaal.

Mijn oorspronkelijk plan was heel naïef: haar huis en dat van de buurman, die ook tot het bestuur van de in het leven geroepen stichting Trees Ruijs Huijs toetrad, tot museum om te toveren.

Maar helaas kreeg ik de benodigde miljoenen (nóg) niet bij elkaar, dus we zijn nu blij met een tijdelijke behuizing in het gebouw Carbon6 van WALAS projects, waar we vanaf vandaag de serie wederom aan het publiek willen tonen in ons museum Trees Ruijs Huijs.

We leenden Terugblik op de 'Jappentijd' van het Museon in Den Haag, want de serie werd in het jaar van haar dood aan hen geschonken. Hierover zei Trees: mijn werk is thuisgekomen. Heel fijn dat ze ook het prachtige boek met gelijknamige titel nog een jaar dagelijks in haar handen pakte, trots op haar bijdrage aan de samenleving. Zij zei ooit tegen mij, dat haar doel met haar werk was om haar gevoel op een ander over te brengen.

Maar ook wil ik wat vertellen over de invloed die het verleden van mijn moeder op mij had. Pas later in mijn leven bleek dat alle gruwelverhalen die ik als kind heb opgeslorpt, mij, zoals ik het noem, geïnfecteerd hebben. Op mijn 42^e koos ik ervoor om een therapeutische behandeling van een half jaar intern aan te gaan. Na 2 maanden kwam men erachter dat mijn moeder in een kamp had gezeten en ik kreeg diens gevolge het predicaat tweede generatie slachtoffer. Hier moest ik in eerste instantie niks van hebben, typisch denk ik, voor de tweede generatie, want, wat hebben Wij Nou Meegemaakt!

Maar waar mijn moeders verlangen naar een eigen plekje op de wereld voor haarzelf door haar en mijn vader gerealiseerd is, (in Ubachsberg), dit vanuit haar behoefte aan privacy die haar jarenlang ontzegd is, blijkt ik niet in staat te wortelen: want, alles kan je toch afgepakt worden? Je kan je beter nergens aan hechten en zo leef ik zonder bezit en ben menigmaal verkast. Ook de wens kinderen te krijgen was voor mij niet van toepassing: je zou ze maar moeten redden uit een oorlogssituatie.

Al onze 6 kinderen hebben natuurlijk hun eigen aard en mijn broers en zussen hebben andere conclusies getrokken dan ik.

Maar vorig jaar verzuchtte ik tijdens een bezoek aan mijn huisarts, wat ben ik toch een goed kind, zelfs na haar dood probeer ik mijn moeder nog gelukkig te maken.

Vlak daarop las ik in de biografie van Max Moskovisz de uitspraak van zijn zoon Bram: ik was een pleaser, dat waren wij allemaal, omdat wij enigszins wilden compenseren wat mijn vader heeft moeten doorstaan. Hier kon ik mij helemaal in vinden.

Mijn moeder heeft zo hard gewerkt en veel groots werk nagelaten. Daarvoor heb ik me dus, gelukkig met hulp van anderen, nu jaren ingezet, om er een waardige plek voor te vinden en dat is het Museum Trees Ruijs Huijs geworden, ik hoop dat u ons allen zult komen bezoeken.

Ik dank u voor uw aandacht.